

Marjan MALEŠIČ*

ORIS ZNANSTVENEGA RAZISKOVANJA IN RAZVOJA IZBRANIH DISCIPLIN NA FAKULTETI ZA DRUŽBENE VEDE**

Povzetek. Članek analizira znanstvenoraziskovalno delo in razvoj izbranih družbenih ved na Fakulteti za družbene vede, pri čemer na kratko orišemo institucionalni razvoj znanstvenoraziskovalne dejavnosti in predstavimo njegove ključne prelomnice, s tem pa tudi uspehe in probleme, ki so ga spremljali. Med uspehi izpostavimo internacionalizacijo raziskovanja, interdisciplinarno mreženje raziskovalcev, količinsko in kakovostno rast znanstvenih objav in njihove odmevnosti, vpliv na razvoj odnosov v družbi in prenos spoznanj v študijski proces. Sledi kratka analiza izbranih znanstvenih disciplin oziroma poti njihove epistemološke uresničitve, na koncu pa discipline primerjamo ter izpostavimo podobnosti in razlike, ki so se pojavljale v procesu njihovega razvoja.

Ključni pojmi: znanstvenoraziskovalna dejavnost, družbene vede, interdisciplinarnost, multidisciplinarnost, teoretski koncept, metodologija, kakovost raziskovanja

275

Uvod

Petdeset let obstoja Fakultete za družbene vede (FDV) je priložnost za vpogled v razvoj znanstvenoraziskovalne dejavnosti in posameznih disciplin na fakulteti, in sicer iz epistemološkega, teoretskega in metodološkega zornega kota. Članek je sestavljen iz dveh delov. V prvem delu orišemo razvoj znanstvenoraziskovalnega dela na FDV, tako v institucionalnem in organizacijskem kot v vsebinskem smislu. Ob tem opozorimo na izjemne znanstvenoraziskovalne dosežke fakultete, ki jih utemeljujemo tako s količinskimi kot kakovostnimi kazalniki. Izpostavimo predvsem kakovost in odmevnost znanstvenih objav raziskovalcev, domača in mednarodna priznanja za raziskovalne dosežke, mednarodno vpetost raziskovalcev in njihovo mreženje, prevzemanje vodilnih funkcij v mednarodnih znanstvenih združenjih ipd. Med drugim opozorimo na nujnost spoštovanja in razvoja

* Dr. Marjan Malešič, redni profesor na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani, je urednik posebnega vsebinskega sklopa.

** Pregledni znanstveni članek.

načel znanstvenega delovanja, uveljavljanje primerjalnih pristopov raziskovanja in oblikovanja multidisciplinarnih raziskovalnih skupin ter prenosa novih spoznanj v prakso in študijske programe.

V drugem delu članka se posvetimo razvoju izbranih družboslovnih disciplin, družbenih študij znanosti in tehnologije, političnih ved, obramboslovja, družboslovne informatike, komunikologije (novinarstva) in tujih strokovnih jezikov, kjer izpostavimo genezo njihovega nastanka, presek aktualnega stanja in razvojne priložnosti, ob tem pa nakažemo teoretska in metodološka vprašanja, ki se pojavljajo na poti epistemološkega uresničevanja disciplin. V sklepnem delu discipline med seboj primerjamo ter izpostavimo podobnosti in razlike v njihovem razvoju.

Znanstvenoraziskovalno delo na FDV¹

Na razvoj posameznih disciplin, ki poteka na Fakulteti za družbene vede, je odločilno vplivalo znanstvenoraziskovalno delo. Geneza organiziranega znanstvenoraziskovalnega dela na fakulteti sega v obdobje neposredno po ustanovitvi Visoke šole za politične vede v letu 1961.² Sprva je bilo raziskovanje podrejeno predvsem potrebam pedagoškega dela, saj so predavatelji izdelovali študijske pripomočke in objavljali strokovna dela, povezana s predmetom svojega proučevanja, kasneje pa so izvajali tudi analize za reševanje praktičnih družbenih in političnih vprašanj.³ Postopno se je v okviru omenjene izobraževalne institucije oblikovala sorazmerno samostojna organizacijska enota Raziskovalni inštitut, ki je raziskovalno vse bolj široko in poglobljeno posegala v polje razvoja tedanje družbe.

Prelomnico družboslovnega raziskovanja na Slovenskem pomeni leto 1991, ki je prineslo vključitev (pripojitev) leta 1959 ustanovljenega Inštituta za sociologijo⁴ (gl. Odločbo Univerzitetnega sveta Univerze v Ljubljani št. II-149/3) v Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo (gl. Sporazum o vključitvi/pripojitvi ISU v FSPN in ustanovitvi Inštituta za družbene vede kot organizacijske enote FSPN). Z združitvijo je nastal Inštitut za druž-

¹ Ta del članka se opira na gradivo, ki ga je avtor pripravil za zapis o razvoju Fakultete za družbene vede (gl. Monika Kalin Golob, *Fakulteta za družbene vede. V: 90 let Univerze v Ljubljani: med tradicijo in izzivi časa*. Ljubljana: UL, 2009).

² Visoka šola za politične vede se leta 1968 preimenuje v Visoko šolo za sociologijo, politične vede in novinarstvo, leta 1970 iz nje nastane Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo (FSPN), ki postane deseta članica Univerze v Ljubljani. Leta 1991 se FSPN preimenuje v Fakulteto za družbene vede.

³ Gl. več o tem v zborniku *15 let Visoke šole za politične vede in Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze v Ljubljani*.

⁴ Kot navaja Kroflič, Inštitut za sociologijo ni nastal čez noč z odločbo, ampak ima njegovo nastajanje »korenine v družbeno-ekonomskih razmerah tedanjega časa«, ki je slovenskim razumnikom omogočil prepričati družbene ustanove in politike, da je ustanovitev inštituta »nujna družbena potreba« (Kroflič, 1999: 17).

bene vede, s čimer sta bila zagotovljena kritična masa strokovnega potenciala na družboslovnem področju ter enotno programiranje raziskovalne in pedagoške dejavnosti. Združitev Inštituta za sociologijo in Raziskovalnega inštituta FSPN je povečala znanstveno prodornost fakultete in izboljšala razmere za mednarodno uveljavljanje družboslovnih disciplin in fakultete kot celote.⁵

V petdesetih letih delovanja fakultete se je družboslovno raziskovanje razširilo in posodobilo svoje zmogljivosti, saj poteka na številnih področjih, med njimi so družbena blaginja, teoretska sociologija, organizacije in človeški viri, družbeno komuniciranje, metodologija in informatika, javno mnenje in množične komunikacije, obramboslovje, mednarodni odnosi, socialna psihologija, kultura in religija, znanost, prostorska sociologija, evalvacijske in strateške raziskave, primerjalno pravne in razvojne raziskave, upravni procesi in institucije, družboslovno terminološke in publicistične raziskave ter kritična politologija.⁶ Na vseh naštetih področjih potekajo pomembne raziskave, ena od njih, Slovensko javno mnenje, pa je krovna družboslovna raziskava, ki ima že več kot štiridesetletno tradicijo.

Raziskovanje na Inštitutu za družbene vede poteka v okviru nacionalnih raziskovalnih programov, temeljnih in aplikativnih projektov, podoktorskih projektov ter ciljnih raziskovalnih programov oziroma projektov. Zelo intenzivno raziskovanje poteka v okviru raziskovalnih programov Evropske unije, raziskovalci in raziskovalni centri pa so vključeni tudi v druge mednarodne raziskave. Število domačih in mednarodnih projektov, ki jih vodijo ali v njih sodelujejo raziskovalci Inštituta za družbene vede, se nenehno povečuje, raste tudi število znanstvenih publikacij, objavljenih doma in v tujini, citiranje raziskovalcev v znanstvenih revijah in monografijah. Vse več je raziskovanja, ki ponuja praktične rešitve problemov na različnih družbenih področjih. Ne nazadnje raste tudi število magistrstov in doktorjev znanosti, ki svoj študij končajo s pomočjo vključenosti v različne družboslovne znanstvenoraziskovalne programe in projekte, pri čemer je treba izpostaviti zelo koristen in uspešen program usposabljanja mladih raziskovalcev. Teh se v zadnjih letih na Inštitutu za družbene vede v povprečju usposablja več kot dvajset na leto.

Ob petdesetletnici fakultete na Inštitutu za družbene vede deluje več kot 180 raziskovalcev, med njimi so poleg čistih raziskovalcev tudi raziskovalno angažirani pedagogi, strokovni sodelavci raziskovalci, mladi raziskovalci in raziskovalci v dopolnilnem delovnem razmerju, ki so organizirani v osemnajstih aktivnih raziskovalnih centrih. Napredek znanstvenoraziskovalnega

⁵ V tem duhu je bila že leta 1986 ustanovljena Osrednja družboslovna knjižnica Jožeta Goričarja, ki je združila informacijsko-dokumentacijske zmogljivosti Knjižnice FSPN in Knjižnice Inštituta za sociologijo.

⁶ Raznovrstnost raziskovanja na FDV lahko razberemo iz priloge na koncu članka.

dela na fakulteti je omogočil oblikovanje Arhiva družboslovnih podatkov, katerega naloga je shranjevati podatke iz preteklih raziskav, da bi jih bilo mogoče ponovno uporabiti, podatki pa so namenjeni predvsem izobraževanju in raziskovanju. Prednost arhiva je v tem, da so podatki iz različnih raziskav urejeni in shranjeni na enem mestu, kjer lahko uporabniki poiščejo in naročijo gradivo, ki ga potrebujejo. V okviru svoje dejavnosti arhiv zbira surove podatke, zanimive za ponovno uporabo, med dajalci pa so večinoma ustanove z akademskega področja, pa tudi javne in zasebne ustanove, ki se ukvarjajo z zbiranjem podatkov. Pomembni nalogi sta tudi svetovanje in pomoč pri storitvah s področja družboslovne metodologije in statističnih analiz (spletna stran FDV).

Raziskovanje na Fakulteti za družbene vede je zelo uspešno in opremljeno s številnimi dosežki, kar potrjujejo *podatki o znanstvenih objavah in njihovi odmevnosti (citiranje v znanstvenih člankih in monografijah)*, ki jih navaja Agencija Republike Slovenije za raziskovalno dejavnost na podlagi objektivnega merjenja raziskovalnih dosežkov, temelječega na domačih in mednarodnih bazah podatkov. Ključni kazalci znanstvenega raziskovanja v Sloveniji v zadnjem obdobju izkazujejo velik napredek znanosti na sploh, pri čemer družboslovje ni izjema, saj beleži »več kot enkrat večji delež rasti znanstvenih objav« (Sorčan, Demšar in Valenci 2008: 15). Bibliometrični podatki kažejo, da se je tudi razmerje med domačimi in mednarodnimi znanstvenimi objavami povečalo v korist slednjih, raste pa tudi dejavnik vpliva vseh družboslovnih področij v Sloveniji (Sorčan, Demšar in Valenci 2008: 116–120). Raziskovalci, ki delujejo na Fakulteti za družbene vede, imajo v zadnjem obdobju v povprečju okoli 320 znanstvenih objav na leto, povečuje pa se tudi odmevnost objav v tujini: v letu 1991 je bil opažen samo en citat, indeksiran v Science Citation Index, Social Science Citation Index in Arts and Humanities Citation Index, leta 2003 le 23, v letu 2008 že 141, medtem ko jih v zadnjem času beležimo več kot 250 na leto (Poročilo o spremljanju zagotavljanju kakovosti na FDV 2010 in 2011). Raziskovalci Inštituta za družbene vede so v zadnjem obdobju za svoje dosežke *prejeli številna domača in mednarodna priznanja*. Izpostaviti je treba raziskovalce, ki so s svojim znanstvenim delom dosegli članstvo v Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, bili imenovani v naziv ambasador znanosti Republike Slovenije ter prejeli druga domača in tuja priznanja za izjemne akademske uspehe.

Kvantitativna merila uspešnosti družboslovnega raziskovanja potrjujejo tudi kvalitativni dosežki, ki se kažejo v *izjemni vpetosti v mednarodno raziskovanje*, pri katerem fakulteta v slovenskem univerzitetnem prostoru prednjači, v primerjalnih pristopih in multidisciplinarni sestavi raziskovalnih skupin ter v uravnovešenosti med temeljnim, razvojnim in aplikativnim

raziskovanjem.⁷ Mednarodna vpetost se kaže prek vključenosti v projekte Evropske unije in druge mednarodne projekte, ki jih fakulteta izvaja za tuje vlade, univerze, inštitute in mednarodne organizacije. Kaže se tudi v intenzivnem *mrežnem povezovanju raziskovalcev* v mednarodnih znanstvenih združenjih, kot so International Sociological Association, International Political Science Association, International Studies Association, European Research Group on Military and Society in drugih. Povezovanju, ki znanstvenikom in strokovnjakom omogoča oblikovanje skupnih teoretskih podlag in metodoloških pristopov k raziskovanju, negovanje odprtosti za sveže in nekonvencionalne ideje ter prek primerjave in verifikacije raziskovalnega dela doseganje večje objektivnosti in oblikovanje skupnih standardov raziskovalnega dela, dajejo pečat tudi raziskovalci fakultete, ki prevzemajo *vodstvene naloge* v organih različnih mednarodnih združenj in organizirajo znanstvene sestanke. Fakulteta za družbene vede je v petdesetih letih svojega razvoja veliko prispevala k razvoju teorije in metodologije na različnih področjih družboslovnega raziskovanja. S teoretsko utemeljenim in metodološko korektnim poseganjem v družbeno stvarnost je pomembno vplivala na razvoj družbenih ved v Sloveniji, v srednjeevropskem prostoru in v širšem mednarodnem okolju.

Z mednarodnim sodelovanjem je povezano tudi uveljavljanje *primerjalnih pristopov in oblikovanje multidisciplinarnih raziskovalnih skupin*, ki jih zahtevata kompleksnost in povezanost sodobnih družbenih pojavov. Ti pogosto izpričujejo politične, ekonomske, kulturne, pravne, psihološke, komunikacijske, upravne, varnostne in druge razsežnosti. Očitno je, da družbeni pojavi, ki imajo svoj izvor na enem področju, s svojimi posledicami zelo hitro učinkujejo na številna druga področja življenja skupnosti, pogosto pa imajo tudi mednarodne razsežnosti, ki jih spodbujajo proces globalizacije, povezovanje in soodvisnost sodobnih držav. Jasen dokaz za to je aktualna družbena kriza.

Značilnost delovanja fakultete na znanstvenoraziskovalnem področju je tudi skrb za uravnovešenost temeljnega, razvojnega in aplikativnega raziskovanja, ki je izjemnega pomena za rast in razvoj družboslovnega raziskovanja, saj je poleg temeljnih družbenih pojavov treba raziskovati *aktualne probleme razvoja družbe*, kar omogoča njen trajnostni in uravnovešeni razvoj. Razvojno in aplikativno raziskovanje je v zadnjem desetletju pomembna značilnost družboslovnega raziskovanja na fakulteti.⁸ Ob

⁷ Podrobnejšo analizo mednarodnega primerjalnega raziskovanja sta opravila in objavila Toš in Müller, 2011.

⁸ Razmerje med temeljnimi in aplikativnimi oziroma projekti ciljnih razvojnih programov je bilo do leta 2001 v povprečju približno v razmerju ena proti ena, v desetletju, ki je sledilo, v razmerju ena proti dve, v času aktualne družbene krize pa spet večjo težo dobiva temeljno raziskovanje, katerega financiranje je praviloma bolj stabilno, usoda novih razvojnih in aplikativnih projektov pa je negotova.

skrbi za *načela znanstvenega delovanja*, še posebej objektivnosti in skepticizma ter akademske avtonomije, fakulteta upošteva potrebe *družbene prakse*, pri čemer presega duha tradicionalnih teoretskih pristopov, ki zgolj rešujejo probleme delovanja obstoječih institucij in, v maniri kritičnih teorij, pomembno prispeva tudi k spreminjanju obstoječega stanja v družbi.

Raziskovalci na različnih področjih raziskovanja vplivajo tudi na *pravne rešitve ter mehanizme in instrumente*, ki omogočajo optimalnejši družbeni razvoj.⁹ Ne nazadnje moramo upoštevati tudi prispevek raziskovalcev *h kvalificirani javni razpravi* o številnih žgočih družbenih vprašanjih, ki jih kritično ovrednotijo in opozarjajo na različne anomalije v razvoju družbenih odnosov. Ključen je tudi *prenos empiričnih rezultatov raziskovanja v pedagoški proces* na različnih stopnjah študija, tako na domačih univerzah kot v tujini, in sicer prek izvajanja univerzitetnih izobraževalnih programov, organiziranja poletnih šol ter sodelovanja na delavnicah, seminarjih in znanstvenih sestankih. Zavidanja vredna je publicistična, informacijska in dokumentacijska dejavnost, saj je del raziskovalnih dosežkov objavljen v okviru Založbe Fakultete za družbene vede in dokumentiran v knjižničnem gradivu Osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja, za razvoj katere je fakulteta prevzela odgovornost in skrb. Vidno je tudi *zavzemanje raziskovalcev za razvoj slovenskega znanstvenega in strokovnega izrazja* na različnih področjih družboslovnega proučevanja, izobraževanja in objavljanja raziskovalnih izsledkov.

Prihodnost družboslovnega raziskovanja in njegove umeščenosti v akademsko okolje bo zelo verjetno zahtevala ustanovitev inštituta za družbene vede kot javnega raziskovalnega zavoda, saj dinamičnost sodobnih družb in vpetost Slovenije v mednarodno okolje zahtevata obsežno aplikativno, razvojno in temeljno raziskovanje, za kar bodo potrebne tudi primernejše organizacijske oblike ter statusne rešitve in infrastrukturne podlage (gl. Pobudo za ustanovitev Inštituta za družboslovne raziskave). Vede, ki jih na FDV razvijamo, praviloma nimajo alternativnih institucionalnih raziskovalnih institucij tako kot večina preostalih družboslovnih, humanističnih in naravoslovnih znanstvenih ved. V tem smislu se zdi, da je ustanovitev sodobnega družboslovnega inštituta, ki bi vsrkal in povezal potrebno kritično maso znanja, oblikoval stimulatивно raziskovalno okolje in bil sposoben izvajati temeljne, razvojne in aplikativne raziskave najvišje kakovosti, strateški razvojni imperativ družboslovnega raziskovanja na Slovenskem. To je še posebej odločilno v luči vključevanja slovenskega družboslovja v mednarodne, še posebej evropske raziskovalne tokove, ki dajejo prednost

⁹ V mislih imamo različne raziskave, študije in ekspertize, ki pomenijo znanstveno in strokovno podlago za reševanje problemov v političnem sistemu in njegovih institucijah, državni in javni upravi, v medijih, na zunanjepolitičnem in nacionalnovarnostnem področju ter na socialnem in kulturnem področju.

sorazmerno samostojnim in dovolj razvejanim, interdisciplinarnim raziskovalnim ustanovam. V procesu globalizacije, povezovanja in soodvisnosti držav bi novi inštitut pomenil okrepitev slovenske znanosti in družbe ter omogočil ohranjanje slovenske identitete v vse bolj tekmovalnem evropskem in svetovnem okolju.

Velik delež raziskovalnega dela, ki poteka na Fakulteti za družbene vede, je nedvomno *povezan tudi s procesom osamosvajanja Slovenije, ustanovitvi samostojne države in njenim družbenim razvojem*. Novoustanovljena država je izkazovala velike potrebe po znanstvenih in strokovnih podlagah za njeno institucionalno oblikovanje in razvoj ter vključevanje v mednarodne politične, ekonomske in varnostne povezave, kar je bila velika priložnost za uveljavitev družbenih ved, ki je raziskovalci na Fakulteti za družbene vede niso zapravili. Ravno nasprotno, njihovo znanstvenoraziskovalno delo in na njem temelječe javno angažiranje je vtakano *v temelje slovenske državnosti, družbene ureditve in mednarodnega položaja* Republike Slovenije.¹⁰

Pregled razvoja izbranih znanstvenih disciplin

Izhodiščna ideja o objavi posebnega vsebinskega sklopa v Teoriji in praksi je bila, da v kratkem zapisu razvoj znanstvenih disciplin presodimo z vidika njihove geneze, aktualnega preseka stanja in prihodnjega razvoja, pri čemer se lahko opremo na več različnih in vendar med seboj povezanih vsebinskih točk. Ena med njimi je prav gotovo vpogled v razvoj obravnavane discipline v svetu in njegova primerjava z razvojem discipline v Sloveniji. Pri tem je pomembno opozoriti na začetke razvoja, ključne akterje in njihove dosežke, torej na znanstvene preboje discipline in nepogrešljive institucije, ki jih je razvoj prinesel. Pomembno je opozoriti na ključne dejavnike razvoja znanstvene discipline in ob tem na različne stopnje njenega razvoja.

Druga vsebinska točka je presek aktualnega stanja discipline, kjer izpostavljamo zaokrožena tematska področja, s katerimi se disciplina ukvarja, institucionalna, organizacijska in kadrovska vprašanja ter vidne epistemološke, še posebej metodološke in teoretske dileme. Pomembna je tudi refleksija o uporabi temeljnih načel znanstvenega delovanja, kot so se uveljavila v družboslovju, o odnosu do okolja, ki obkroža posamezno disciplino, torej do prakse, tudi o mednarodnem sodelovanju, mreženju pedagogov in raziskovalcev ter o odmevnosti delovanja predstavnikov discipline v mednarodnem znanstvenem in strokovnem okolju.

¹⁰ Poleg že omenjenih znanstvenih in strokovnih podlag za reševanje različnih dilem pri vzpostavljanju državnih struktur in usmerjanju družbenega razvoja je treba izpostaviti javno angažiranje posameznikov, ki prevzemajo funkcije v zakonodajni in izvršni veji oblasti, so na visokih uradniških položajih, v nadzornih institucijah ali delujejo v diplomaciji.

In ne nazadnje, razmišljati je treba tudi o perspektivah razvoja posameznih disciplin, ki ga žal narekuje vse bolj tržno in tekmovalno naravnano akademsko okolje.¹¹ Kakšni bodo raziskovalni trendi v prihodnje, kako se bo razvijal odnos med teorijo in empiričnim raziskovanjem na danem disciplinarnem področju, kakšno bo razmerje med temeljnim, razvojnim in aplikativnim raziskovanjem, katere tematske sklope bomo odpirali, kako bomo razvijali multidisciplinarnost raziskovanja, kako se bomo v prihodnje povezovali v mednarodne mreže, kako bomo raziskovalne dosežke prenašali v študijske programe in prakso, so vprašanja, na katera bomo poskušali v prištevkih odgovoriti ali vsaj nakazati ustrezne odgovore.

K pisanju smo povabili večje število znanstvenikov, protagonistov posameznih družbenih ved in uspelo nam je zbrati prispevke s področja družbenih študij znanosti in tehnologije, političnih ved, obramboslovja, družboslovne informatike, komunikologije (novinarstva) in tujih strokovnih jezikov.

Družbene študije znanosti in tehnologije (v ožjem pomenu besede sociologija znanosti) so po Malijevem mnenju tako v svetu kot v Sloveniji dosegle zrelo stopnjo razvoja, čeprav slednji ni bil linearen, ampak vijugast in pogosto nepredvidljiv. V Sloveniji je razvoj potekal podobno kot drugje po Evropi, imel pa je tudi nekaj posebnosti, ki so izhajale iz značilnosti našega intelektualnega in akademskega prostora. V svetu je sociologija znanosti razmah doživela v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, v naslednjih desetletjih pa ji je uspelo razviti lasten teoretski in konceptualni diskurz, epistemološki status in metode raziskovanja, kar je oprla na sorazmerno razvejan in trden institucionalni okvir ter publicistični in kadroviski potencial.

Sociologija znanosti je izrazito interdisciplinarna veda, ki se je v začetku sedemdesetih let transformirala v družbene študije znanosti in tehnologije kot tistega področja, ki želi celostno pojasniti družbene izvore, dinamiko in posledice delovanja znanosti in tehnologije v sodobni družbi. Ožje pa je predmet proučevanja vede in njene metode težko zamejiti, saj izrazita interdisciplinarnost narekuje prilagodljiv in dinamičen konceptualni

¹¹ Nedavni mednarodni simpozij je opozoril na nekaj dejstev v zvezi z zaupanjem ter etičnimi in kakovostnimi standardi v visokem šolstvu: povečuje se zunanji nadzor nad izobraževalnimi in raziskovalnimi institucijami (številni obrazci, evalvacije, poročila, lestvice razvrščanja ipd.), zaradi vse večje množičnosti se akademski standardi znižujejo, razvrščanje univerz povečuje tekmovalnost, ki poleg pozitivnih prinaša tudi negativne učinke, univerze postajajo vse bolj menedžerske in podjetniške ustanove, z ogromno količino administrativnega dela, liberalne ekonomske ideje ustopajo na univerzo (zaščitne znamke, marketing, PR, tekmovalnost, zunanja odgovornost ...), položaj raziskovalcev se poslabšuje (vse več nadzora in vse manj sredstev, vse več oblik »prekernega« dela) in ne na zadnje uporabnost raziskovanja postaja ključna mantra financierjev raziskovanja in negativne posledice tega procesa so že vidne (npr. premajhna količina temeljnega raziskovanja). Skratka, univerze se preoblikujejo iz »republik znanja« v »podjetniške univerze« (International symposium *The role of trust in higher education: Ethical and quality standards in research and teaching*).

in metodološki okvir raziskovanja, meje raziskovalnega zanimanja pa se nenehno spreminjajo. Za vedo je značilna teoretska in metodološka raznolikost, ki je prej njena primerjalna prednost kot slabost. V Sloveniji je razvoj vede sledil vzorcu v nekaterih drugih državah, vendar s časovnim zamikom in skromnejšim kadrovskim potencialom. Izhodišče njenega razvoja je teoretski diskurz o splošnih spoznavnih in družbenih zakonitostih razvoja znanosti, ključni impulzi njenega nadaljnega razvoja pa so bili filozofski, ekološki in sociološki impulz. Po letu 1981, ko je bil v okviru Raziskovalnega inštituta FSPN ustanovljen Center za proučevanje znanosti, pa so bili vzpostavljeni temelji za razvoj interdisciplinarnega proučevanja znanosti. Razvoj je protagonistom vede omogočil strokovno sodelovanje z neposrednim družbenim okoljem, vključevanje raziskovalcev v različne mednarodne znanstvene mreže in prenos novih znanstvenih spoznanj v pedagoški proces. Možnosti razvoja na prvih dveh področjih se v glavnem krepijo, družbene študije znanosti in tehnologije na pedagoškem področju pa so z bolonjsko reformo študija vse bolj potisnjene na obrobje.

Raziskovanje področja znanosti in tehnologije prinaša koristne rezultate za politiko, ki usmerja razvoj področja znanosti in tehnologije, za gospodarstvo, ki v njih vidi nove priložnosti razvoja in dobička, ter za civilno družbo, ki jo zanimajo predvsem ocene tveganj uvajanja novih tehnologij v vsakdanje življenje. Poslanstvo vede bo v prihodnje izrazito določala potreba po vnaprejšnji presoji učinkov znanstveno-tehnološkega razvoja, kar bo pomenilo precejšen odmik od zdaj prevladujočega ex-post pristopa k raziskovanju.

Politična znanost, meni Zajc, sodi med najpomembnejše družboslovne discipline sodobnega časa in njena aktualnost v času globalizacije in ekonomske krize raste. Politična znanost se je najprej začela razvijati v ZDA in nekaterih zahodnoevropskih državah, v Sloveniji njeno genezo zaznamo pred približno šestdesetimi leti, čeprav so nekateri nastavki obstajali že pred tem. Svojo institucionalizacijo je disciplina doživela z ustanovitvijo Visoke šole za politične vede leta 1961. Politologija je bila v Sloveniji bolj pod vplivom zahodne misli, kot je to veljalo za druge tedanje jugoslovanske republike, srečevala pa se je s številnimi problemi in nevarnostmi, med katerimi izpostavljamo zavzemanje sorazmerno avtonomnega položaja do socialističnega sistema, ki bi omogočilo neodvisno poučevanje in proučevanje politične misli in procesov. Zaznati je tudi opuščanje apologetske drže, ki so jo pričakovali predstavniki oblasti. To so omogočale predvsem primerjalne metode raziskovanja volilnih sistemov in procesov odločanja, katerih rezultati so opozorili na odmik prakse od sistemskih predpostavk in od pričakovanih nosilcev politične oblasti. Empirična orientacija politične znanosti na Slovenskem in njena kritičnost sta privedli do številnih ostrih nasprotij med protagonisti discipline in predstavniki oblasti.

Rasel je tudi vpliv politologije na tedanje politične razmere, predvsem z raziskovanjem tem, kot so civilna družba oziroma razmerje med njo in državo, pluralizem interesov ter vloga naroda in pomen nacionalne identitete v tedanji jugoslovanski skupnosti. Svojo ključno vlogo pa je politična znanost odigrala v procesu osamosvajanja Slovenije, ko sta se na ravni Jugoslavije, v širšem kontekstu sprememb v »vzhodni in srednji« Evropi, oblikovali dve nasprotujoči si interpretaciji procesov politične modernizacije in prevzemanja evropskih vrednot. Ta vloga se je nadaljevala z razglasitvijo samostojne slovenske države, ko se je povečal interes politične znanosti za temeljne nacionalne politične institucije, predvsem za parlament, način delitve oblasti in neposredne oblike odločanja ter za njen mednarodni položaj in proces vključevanja v mednarodne organizacije in institucije. Ob tem so se sprožala vprašanja oblikovanja ustrezne zunanje politike države in zagotavljanja njene varnosti.

Za razvoj politologije je bilo pomembno tudi odpiranje v mednarodni prostor, predvsem sodelovanje v okviru Mednarodnega politološkega združenja (IPSA), kar je slovenskim politologom omogočilo sodelovanje pri izvajanju mednarodnih projektov in vstopanje v različna politološka omrežja, posredno pa tudi primerjanje rezultatov raziskovalnega dela, ki je tako postalo vse bolj družbeno relevantno in tudi uporabno. Prišlo je do proučevanja novih tem in njihovega prenosa v pedagoški proces: človekove pravice, politične stranke, naloge parlamenta v sodobnih državah, proces oblikovanja politik, politične institucije in javna uprava ter druge pomembne teme.

Razvoj slovenske politologije je šel skozi tri stopnje, začetno v šestdesetih letih, ki je bila dokaj težavna, zrelo v devetdesetih, ko se je utrdila in pridobila pomen, ter stopnjo družbene in ekonomske krize, ki se je začela leta 2008. Politična znanost je na tej točki skupaj z drugimi družbenimi vedami in humanistiko potisnjena na obrobje in doživlja finančne pritiske. Pri tem moramo biti kritični predvsem do izključujočega se povezovanja znanosti z gospodarskimi koristmi, kjer prej omenjene vede ne morejo neposredno prispevati, lahko pa odigrajo zelo pomembno širšo družbeno vlogo in ponudijo strokovne nastavke za izhod iz krize. Omenjeni pritiski na družboslovje in humanistiko se napajajo predvsem v neoliberalni konservativni ideologiji, ki trg kot regulacijski mehanizem vsiljuje javnemu sektorju in s tem akademskim institucijam, kar bo prej ali slej botrovalo privatizaciji javnih služb, tudi zdravstva in visokega šolstva. Je pa sedanja kriza za politologijo tudi velika priložnost, saj lahko ponudi rešitve izhoda iz krize, lahko razmisli o svoji prihodnji vlogi in postopno poveča svoj družbeni vpliv, če le ne bodo finančni rezi v politološko poučevanje in raziskovanje preveliki.

Razpravo o razvoju družbenih ved na FDV nadaljujem jaz, Malešič, ki predstavim pot »epistemološkega uresničevanja« *obramboslovja*. Pri tem

začnem z letom 1975, ko je bil na tedanji FSPN uveden študij »splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite«, ki smo ga deset let kasneje preimenovali v študij obramboslovja in s tem vzpostavili kritično razmerje med predmetom proučevanja, torej konkretnim obrambno-varnostnim sistemom, in vedo, ki ga proučuje, torej obramboslovjem. Bistvena ugotovitev namreč je, da se je ob študiju postopoma razvilo samostojno interdisciplinarno znanstveno področje obramboslovje. Šlo je za zapleten in še zdaleč ne premočrten proces, na katerega so vplivali številni dejavniki. Med njimi izpostavljam dejstvo, da je bilo obramboslovje v nasprotju s predlogom vojaških oblasti uvrščeno v družboslovje, kar mu je omogočilo črpati teoretska in metodološka spoznanja iz tedaj že bolj uveljavljenih družbenih ved. To je povezano tudi z oblikovanjem predmeta proučevanja in aplikacijo družboslovnih metod na njegov interdisciplinarno zastavljeni predmet proučevanja. Pomembno v procesu nastajanja obramboslovne vede je tudi uveljavljanje načel znanstvenega delovanja, predvsem univerzalizma in objektivnosti, organiziranega skepticizma, komunalnosti in nesebičnosti, kar je obramboslovju omogočilo odprtost prek narodnih in državnih okvirov ter preverljivost in mednarodno primerljivost, dvom o najrazličnejših ideoloških in političnih »resnicah« ter odzivnost na izzive iz okolja, ki ga obkroža. Ob upoštevanju neodvisnosti delovanja vede se ta odzivnost uvršča med dve skrajnosti, ki ju predstavljata avtonomizem in instrumentalizem znanosti.

Pomembni dejavniki razvoja obramboslovja so tudi empirično raziskovanje, ki je omogočilo kritičen vpogled v delovanje obrambno-varnostnega sistema, oblikovanje magistrskega in doktorskega študijskega programa, ki sta vzpostavila kritično maso znanja na obramboslovnem področju in omogočila kadrovske prenovi pedagoškega in raziskovalnega potenciala, ter mednarodno raziskovalno sodelovanje, ki zagotavlja kritično refleksijo na izsledke raziskovalnega dela ter omogoča skupne raziskovalne projekte in mreženje raziskovalcev, da ne omenjamo pozitivnih praktičnih učinkov oblikovanja skupnih baz podatkov, spletnih strani o raziskavah in njihovih rezultatih ter organiziranja znanstvenih sestankov, poletnih šol in izvajanja skupnih publicističnih projektov. In ne nazadnje, omeniti je treba tudi skrb za razvoj slovenskega, z varnostjo, obrambo in vojsko povezanega, izrazja, ki je bila stalnica razvoja obramboslovja.

V zadnjem času obramboslovje deli usodo drugih družbenih ved in humanistike, ki jo zaznamujejo kriza ter neselektivni in neustrezni protikrizni ukrepi, še posebej pa zbuja skrb, da je obramboslovje na pedagoškem in raziskovalnem področju skoraj v celoti ostalo brez formalnih, institucionalnih oblik sodelovanja z Ministrstvom za obrambo in Slovensko vojsko, saj sta slednja odpovedala nadaljnje sodelovanje pri izvedbi vojaškega modula študija obramboslovja in izrednega magistrskega študija, hkrati pa tudi že

daljši čas ni sodelovanja na raziskovalnem področju. Očitno sta se omenjeni instituciji odmaknili od konvergentnega modela izobraževanja častnikov in se močno nagnili v smer divergentnega, do civilne družbe in akademske sfere zaprtega, vojaško samozadostnega in poudarjeno večinskega modela njihovega izobraževanja.

Kriza pa je hkrati priložnost za kritično samooceno delovanja obramboslovja, še posebej na področju doktorskega študija, raziskovanja v okviru programov Evropske unije in kakovostnega premika na področju objavljanja raziskovalnih rezultatov, v kar nas ne nazadnje silijo tudi habilitacijska merila Univerze v Ljubljani in raziskovalna politika Javne agencije za raziskovalno dejavnost.

Družboslovno informatiko predstavitva Petrič in Atanasova, ki vidita povezanost med novimi informacijsko-komunikacijskimi tehnologijami (IKT) in družboslovjem kot neizogibno in nujno. V Sloveniji je razvoj družboslovne informatike v prvi fazi izpostavil nove IKT kot orodje družboslovnega raziskovanja, kasneje pa postanejo IKT predmet družboslovne analize. Tak pristop narekuje potreba po razumevanju tehnologije tako z vidika družboslovnega raziskovanja kot z vidika aplikacije v širši družbi. Konkretno to pomeni uporabo IKT pri zbiranju, obdelavi, analizi, predstavitvi in arhiviranju podatkov oziroma analizo učinkov IKT na ravni zasebnosti, procesov odločanja, oblikovanja javnih politik, virov moči in organizacijskih struktur, novih načinov komuniciranja ter spremenjenih družbenih razmerij.

Na razvoj družboslovne informatike so vplivale spremembe, ki jih je spodbudilo uvajanje IKT na različna področja delovanja družbe. Pojavile so se potrebe po novih kompetencah, kar je spodbudilo izobraževanje in raziskovanje (visokošolski programi oziroma projekti) ter oblikovanje struktur (interdisciplinarne katedre in raziskovalni centri), ki so lahko zadovoljili omenjene potrebe. Takemu vzorcu je v veliki meri sledila slovenska izkušnja razvoja družboslovne informatike, saj je bil leta 1984 oblikovan in uveden študijski program družboslovne informatike, v tem procesu pa sta se razvila tudi katedra in raziskovalni center.

Družboslovna informatika je izrazito prepletena z drugimi disciplinami, kar je koristno glede področij raziskovanja in možnosti ustvarjanja novih znanj, obenem pa kaže na razpršenost in nejasno razmejenost družboslovne informatike v razmerju do drugih znanstvenih disciplin, kar sproža nekatera epistemološka in ontološka razhajanja med predstavniki družboslovne informatike in zmanjšuje možnosti za oblikovanje enotne znanstvene skupnosti na obravnavanem področju.

Kljub temu da so bile idejne zasnove razvoja družboslovne informatike po svetu različne in so tudi lokalne posebnosti v tem procesu igrale določeno vlogo, prihaja med slovensko tradicijo in drugimi tradicijami razvoja družboslovne informatike do konvergence, ki se kaže pri njeni opredelitvi,

izbiri raziskovalnih tem in uporabljeni metodologiji dela. Hkrati pa prihaja do konvergence tudi v razmerju do drugih mejnih disciplin, kot so družboslovne študije znanosti in tehnologije, skupnostna informatika in spletne študije. Analiza teh razmerij razkrije komplementarnost, prekrivanje in tudi podvajanje predmeta proučevanja, hkrati pa opozori na skupne razvojne priložnosti.

Za družboslovno informatiko v Sloveniji je značilen poudarek na razvoju metodologije družboslovnega raziskovanja, pri čemer metode niso zgolj orodje raziskovanja, ampak so tudi same predmet proučevanja, kot na primer evalvacija anketiranja, še posebej prek spleta in mobilnih telefonov, združevanje kvantitativnih in kvalitativnih metod, kvalitativnih intervjujev in fokusnih skupin, uporaba družboslovnih metod v spletnem okolju in analiza socialnih omrežij. To kaže na večjo vpetost slovenske tradicije razvoja družboslovne informatike v družboslovje in metodologijo ter manj v informatiko.

Kljub temu da je družboslovna informatika izkazala svojo relevantnost, se še vedno bori za prepoznavnost tako v znanstveni skupnosti kot v širši družbi, proces njene institucionalizacije poteka sorazmerno počasi, obeti za prihodnost pa so dobri, saj se priložnosti za proučevanje stičišča med novimi informacijsko-komunikacijskimi tehnologijami in družboslovjem povečujejo, s tem pa bosta napredovali tudi prepoznavnost discipline in njena znanstvena identiteta.

Lutharjeva, Jontes in Trdinova ugotavljajo, da sta bila *komunikologija in proučevanje komuniciranja* že od samih začetkov v identitetni krizi, ki so jo spremljali številni teoretski spori in konflikti. Te najbolj poosebljata Adornerova kritična teorija na eni strani in Lazarsfeldovo empirično 'administrativno' raziskovanje v službi interesa kulturnih industrij na drugi strani. Spore in konflikte je vsaj nekoliko čutiti še danes: ni soglasja o disciplinarni identiteti, kanonični literaturi in skupni zgodovini. Temeljni razcep poteka na relaciji funkcionalistična in politično konservativna dominantna paradigma ter alternativna kritična teorija. Slednja, ki je temeljila na postmarksizmu, kulturnih študijah in politični ekonomiji, je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja spet izzvala etabliirano tradicijo funkcionalističnega raziskovanja množičnega komuniciranja. V devetdesetih letih pa je prišlo tudi do spora znotraj kritičnega pristopa, kjer so potekala nesoglasja med taborom kulturnih študij/medijskih študij in taborom političnoekonomskega pristopa h komuniciranju. Ne glede na vse spore pa je v zadnjem obdobju področje medijskih in komunikacijskih študij doživelo neverjetno ekspanzijo, ki se lahko primerja z računalništvom in biomedicino, družboslovna in humanistična tradicija medijskih in komunikacijskih študij pa soobstajata bolj druga ob drugi kot druga z drugo, čeravno želijo nekateri ta spor preseči in ne razlikujejo med 'kritičnim' in 'administrativnim', ampak med poglobljenim

in površnim oz. celostnim in omejenim raziskovanjem. Omenjene dileme in spori so se z razvojem komunikologije prenesli tudi v Slovenijo, saj različni komunikološki programi in raziskovalne agende odražajo splošne disciplinarnarne dileme.

Empirična raziskava med študenti komunikologije v Sloveniji razkrije, da so med motivi za izbor študija pomembni predvsem interes za študij komunikacijskih procesov in medijske kulture, zanimivi predmeti in karijerne možnosti. Vendar študentje hkrati ocenjujejo, da je poznavanje profila in veščin diplomantov komunikologije pri zaposlovalcih slabo, sorazmerno slabe pa so po mnenju študentov tudi možnosti za zaposlitev. Raziskovalci so preverjali skladnost pričakovanih/potrebni in dejansko pridobljenih/ponujenih kompetenc med študijem. Kompetence so bile razvrščene v naslednje skupine: kompetence na področju kritičnega razmišljanja, metodološke/epistemološke kompetence in raziskovalne tehnike, osebne veščine, tehnične veščine in poklicno znanje. Največje neskladje med potrebnimi in ponujenimi kompetencami je vidno pri sposobnosti identificiranja in reševanja problemov: študenti menijo, da je ta kompetenca pomembna za uspeh v poklicu, ni pa dovolj prisotna v študijskem programu. Pomembne kompetence za uspeh v poklicu so tudi vodstvene sposobnosti, sposobnost razmišljanja in pisanja pod časovnim pritiskom ter uspešno spoprijemanje z roki, obvladovanje pogajalskih veščin ter sposobnost motiviranja drugih.

Analiza se ukvarja tudi z vprašanjem, ali izobraževalni sistem prispeva h kulturni reprodukciji odnosov med družbenimi sloji. Nekatere tuje analize družbene neenakosti so že sugerirale, da kulturni kapital, ki ga otroci od doma prinesejo v izobraževalni proces, vpliva na neenakost v njihovih izobraževalnih dosežkih. Sociologi so pri nas ugotavljali, da študentje večinoma prihajajo iz višjega in srednjega sloja, ki sta potemtakem v študentski populaciji nadreprezentirana. Avtorji članka pa odgovarjajo na vprašanje, kako kulturni kapital strukturira pričakovanja slovenskih študentov komunikologije, še posebej pri njihovih načrtih glede podiplomskega študija in študija v tujini.

Milosavljevič, Erjavčeva, Poler-Kovačičeva in Vobič se osredotočijo na vprašanje *novinarstva* kot nekoherentnega področja proučevanja in poučevanja, pri čemer kot ključni problem izpostavijo njegovo razpetost med medijsko industrijo in univerzo oziroma med prakso ter akademskim izobraževanjem in raziskovanjem. Posledično novinarsko izobraževanje ni razvilo posebnega konceptualnega okvira, diskurzi novinarstva po svetu pa so zelo različni, kar je pogojeno tudi s kulturnimi in drugimi družbenimi značilnostmi. Univerzitetno okolje novinarstvo komajda sprejema, v medijski industriji ni priljubljeno in ravno slednje je ključno vprašanje prispevka: kako uredniki vplivnih slovenskih medijev gledajo na diplomante študija novinarstva, ki ga izvaja FDV?

Analiza pokaže, da uredniki nimajo v celoti izoblikovanega stališča do znanja novinarjev in njihovega izobraževanja. Univerzalne dileme novinarstva, ali je koristnejše univerzitetno izobraževanje ali usposabljanje v novinarski praksi, vprašani ne rešijo. Večina jih kljub vsemu meni, da sta potrebna visokošolska izobrazba in veliko praktičnih izkušenj, nekateri pa še vedno poudarjajo, »da se novinar rodi«, kar pomeni, da dajejo talentu in značaju prednost pred znanjem in strokovno usposobljenostjo. To pa je v nasprotju s prevladujočimi trendi v novinarskih in komunikacijskih študijah, ki poudarjajo pomen široko zasnovanega (družbenega, gospodarskega, političnega in kulturnega) univerzitetnega izobraževanja kot podlage za uspešno novinarsko delo. Uredniki vplivnih slovenskih medijev v obrtniškem stilu prepoznavajo tudi ključne novinarske kompetence, saj na prvo mesto postavljajo sposobnost posredovanja informacije, manjši poudarek pa namenjajo splošnemu znanju in poznavanju tematskega področja, ki ga novinar pokriva, ter njegovim osebnim značilnostim, kar je spet odmik od ugotovitev novinarskih študij, ki poudarjajo pomen vsebinske, posredovalne in strokovne kompetence ter socialne usmeritve. Z diplomanti novinarstva na FDV imajo uredniki dobre izkušnje, njihova dobra lastnost so posredovalne in strokovne kompetence, slaba pa odsotnost specializiranih znanj, tako da pri izbiri diploma novinarstva ni ne prednost ne hiba. Predlogi urednikov za izboljšanje programa študija novinarstva grede predvsem v smeri večje količine praktičnega dela, čeprav je bolonjska prenova študija to že uveljavila. Nekateri se nagibajo tudi k večji medijski specializaciji, čeprav strokovnjaki pred tem svarijo, saj se razmere na medijskem trgu hitro spreminjajo in morajo biti novinarji nanje pripravljeni. Uredniki opozorijo tudi na premajhno angažiranost mlajše generacije novinarjev, kar pa je prej ali slej posledica »prekernih« oblik dela oziroma negotove zaposlitve in slabega socialnoekonomskega položaja mladih novinarjev.

Spremembe na medijskem trgu in subjektivna mnenja urednikov so koristna podlaga za temeljit premislek o študijskem programu novinarstva in priložnost za njegovo nadaljnjo posodobitev in izboljšanje.

Potrebo po učenju, poučevanju in raziskovanju *tujega strokovnega jezika* je narekovala internacionalizacija kot posledica globalizacije in evropskih integracijskih procesov, postavita Jarčeva in Zorkova. Pred diplomanti različnih študijskih programov je zahteva po obvladovanju širokih znanj in kompetenc, med katerimi je tudi znanje tujega strokovnega jezika, ki je »temeljni posrednik znanstvenega vedenja in znanj o različnih strokah in kulturah«, njegova temeljna značilnost pa je multidisciplinarnost. Strokovni jezik je torej stičišče različnih ved in kultur, zato se teoretski in metodološki okvir poučevanja spreminja skladno z razvojem temeljnih ved, kulturnega konteksta in tudi novih didaktičnih spoznanj.

Poučevanje tujih strokovnih jezikov v ospredje postavlja študentove

potrebe po učenju, ki odločilno vplivajo na metode poučevanja, te pa morajo upoštevati jezik, zmožnosti, diskurz in žanr posameznih disciplin. Začetke množičnejšega uveljavljanja tujega strokovnega jezika zasledimo sredi prejšnjega stoletja, in sicer v letalskem prometu, čeprav že učbenik vojaške francoščine za tuje vojake v dvajsetih letih nakaže potrebo po razvoju tega področja. Po drugi svetovni vojni se z razcvetom znanosti in tehnologije ter silnim gospodarskim razvojem potreba po skupnem sporazumevalnem jeziku izjemno poveča. *Lingua franca*, posebej v zahodnem svetu, je postala angleščina, strokovni jezik pa se je razvijal tudi v nekaterih drugih jezikih, na primer v nemščini in francoščini. Velike spremembe so na tem področju nastale po razpadu vzhodnega bloka, ko je angleščina prodrla tudi na to območje, omeniti je treba proces globalizacije, ki je dodatno utrdil veljavo angleščine v poslovnem svetu, na razvoj vojaške angleščine je na primer vplival porast števila mirovnih operacij po hladni vojni, prav tako ne gre spregledati vpliva razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije na razvoj strokovnega tujega jezika (angleščine) in še bi lahko naštevali.

Z razvojem strokovnega tujega jezika v različnih družbenih sferah se je pojavila tudi potreba po raziskovanju tega področja. Predmet proučevanja ne zajema zgolj jezika, ampak tudi potrebe učenja, proces učenja, metode poučevanja, pripravo učnega gradiva, pa tudi preverjanje in vrednotenje znanja. Tudi raziskovanje strokovnega tujega jezika prevzema splošno multidisciplinarno naravo področja, saj se plemeniti v stiku s spoznanji drugih disciplin. Kar zadeva jezik sam, se je najbolj uveljavilo raziskovanje žanrov, še posebej meddiskurzivnosti in medkulturnosti, vidne pa so tudi računalniške in korpusne raziskave ter slovaropisje. Raziskovalci so razvili analizo diskurza, ki zajema besedilni, spoznavni in zaznavni, kritični, institucionalni in etnografski vidik. Ključno je tudi raziskovanje učenčevih jezikovnih potreb, ki je temelj dobrega poučevanja tujega strokovnega jezika. Prav tako raziskovanje vloge učitelja v učnem procesu, kjer je velike pozornosti deležno vprašanje, ali mora imeti učitelj poleg jezikovnih znanj tudi specialistična znanja na danem področju. Vidno je tudi raziskovanje metodologije poučevanja, ki izpostavi pomen simulacij, individualnega pouka, govornega sporočanja, piramidne diskusije, pristop nalog, hkrati pa poudari pomen povezovanja in sodelovanja učiteljev tujega jezika z učitelji strokovnih predmetov. Raziskovalne obravnave so bila v preteklosti deležna tudi učna gradiva, ki jih učitelji uporabljajo pri poučevanju predmeta.

V slovenskih univerzitetnih programih se je poučevanje tujih strokovnih jezikov začelo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, čeprav so zametki verjetno obstajali že prej, vendar so slabo dokumentirani. Analiza programov tujih strokovnih jezikov v visokošolskem prostoru pokaže, da se ti organizacijsko in vsebinsko razlikujejo glede na začetek in dolžino izvajanja ter število ur oziroma na strukturo ciljev, obravnavane tematike in posledično

konkretne jezikovne programe. Veliko prelomnico v razvoju tujega strokovnega jezika je prinesla bolonjska prenova študija, tako na organizacijski kot vsebinski ravni, na splošno pa lahko rečemo, da je prinesla nov kontekst, v katerem se potreba po poznavanju dveh ali celo treh tujih strokovnih jezikov kaže kot nova evropska realnost akademskega in vsaj delno tudi širšega okolja. Raziskovanje se v Sloveniji osredotoča predvsem na raven jezika, kjer prevladujejo analize na poslovnem področju, delno pa zajema tudi korpusno obravnavo besedil in terminologijo. Analize preverjanja in ocenjevanja znanja pokažejo, da za testiranje strokovnega jezika velja, da se »poleg jezikovnih zmožnosti preverja znanje specifičnih vsebin določenega strokovnega področja«, kar je vsekakor velik izziv za prihodnost.

Sklep

Raziskovalno delo, ki poteka na FDV, je imelo in še vedno ima izjemen vpliv na nastanek in razvoj znanstvenih disciplin, ki jih na fakulteti uveljavljamo. Za razvoj raziskovalnega dela na družboslovnem področju je pomemben njegov institucionalni in organizacijski okvir, ki se je sicer skozi čas spreminjal skladno z zmožnostmi in potrebami in ima danes polstoletno tradicijo. Analiza vsebine raziskovanja pokaže bogastvo področij proučevanja od družbene blaginje, organizacij, institucij, človeških virov, komuniciranja in javnega mnenja prek metodologije in informatike, obramboslovja, mednarodnih odnosov, socialne psihologije, kulture in religije, jezika, znanosti in tehnologije ter prostora do drugih teoretskih, strateških, razvojnih in pravnih raziskav na področju sociologije in politologije.

Raziskovanje se je še posebej razmahnilo v zadnjih dveh desetletjih, ko je tudi v nenehnem kakovostnem vzponu, kar potrjujejo neodvisne analize in mednarodne baze podatkov, ki merijo število znanstvenih objav, njihov vpliv in odmevnost. Posredno o dvigu kakovosti priča vse večja internacionalizacija družboslovnega raziskovanja, kar je tudi posledica vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Ta proces ima več pozitivnih učinkov, ki se kažejo v kritični refleksiji znanstvenoraziskovalnega dela, skupnih teoretskih in metodoloških pristopih, razvijanju višjih standardov raziskovalnega dela, uveljavljanju primerjalnega raziskovanja, oblikovanju interdisciplinarnih skupin in še bi lahko naštevali. Našteto velja tudi za razvoj znanstvenih disciplin, ki ga podrobneje predstavljamo v nadaljevanju, ob tem pa si lahko postavimo vprašanje, katere so skupne točke njihovega razvoja in kje vidimo razlike.

Razlike med predstavljenimi disciplinami so predvsem odraz idiosinkratičnosti oziroma posebnih notranjih in zunanjih okoliščin njihovega nastanka in razvoja. V splošnem pa v razvoju opazimo tudi pomembne podobnosti. Veliko podobnost pri razvoju disciplin vidimo v epistemoloških izzivih od opredeljevanja predmeta proučevanja in njegove razmejitev s predmetom

drugih disciplin prek oblikovanja teoretskih konceptov do razvoja lastne metodologije raziskovanja. Še posebej pa je treba poudariti njihovo temeljno skupno značilnost, se pravi interdisciplinarnost ali celo multidisciplinarnost. Podobnost je tudi v simbiotičnem razvoju pedagoške in raziskovalne dejavnosti, kjer prva praviloma odpira nova raziskovalna vprašanja, druga pa omogoča prenos najnovejših znanstvenih spoznanj v študijske programe. Vsekakor je skupna značilnost tudi vpetost v mednarodno sodelovanje, tako na pedagoškem kot na raziskovalnem področju. Tudi izkušnje s širšim okoljem, ki določeno disciplino obdaja, so bolj ali manj primerljive in so prepogosto nespodbudne, polne nezaupanja, omejevanj ali celo odkritih pritiskov na pedagoge in raziskovalce, kar se še posebej pokaže v času družbenih kriz. S tem so posredno povezane tudi identitetne težave večine obravnavanih disciplin, saj je očitno, da tudi večdesetletni razvoj ter uveljavljanje v nacionalnem in mednarodnem znanstvenem prostoru ni dovolj za pridobitev priznanja in prepoznavnosti v širši družbi in celo v akademskem okolju.

LITERATURA

International symposium The role of trust in higher education: Ethical and quality standards in research and teaching, Academia Europea and Wenner-Gren Foundations, Stockholm, May 26–28, 2011.

Kalin Golob, Monika (2009): Fakulteta za družbene vede. V: 90 let Univerze v Ljubljani: med tradicijo in izzivi časa. Ljubljana: UL.

Kalin Golob, Monika in Anton Grizold (ur.) (2011): 50 let znanosti o družbi. Ljubljana: Založba FDV.

Kroflič, Marjan (1999): Prispevek za mozaik zgodovine Inštituta za sociologijo in filozofijo pri Univerzi v Ljubljani ob njegovem jubileju. Družboslovne razprave, Vol. XV, 30–31.

Odločba Univerzitetnega sveta Univerze v Ljubljani št. II-149/3.

15 let Visoke šole za politične vede in Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze v Ljubljani. Ljubljana: FSPN, 1976.

Pobuda za ustanovitev Inštituta za družboslovne raziskave, FDV, IDV, 5. maj 2003. Poročilo o spremljanju zagotavljanju kakovosti na FDV za leto 2010, Ljubljana, FDV, marec 2011.

Poročilo o spremljanju zagotavljanju kakovosti na FDV za leto 2011, Ljubljana, FDV, januar 2012.

Sorčan, Stojan, Demšar, Franci in Tina Valenci (2008): Znanstveno raziskovanje v Sloveniji. Primerjalna analiza. Ljubljana: ARRS.

Sporazum o vključitvi/pripojitvi ISU v FSPN in ustanovitvi Inštituta za družbene vede kot organizacijske enote FSPN, 26. april 1991.

Toš, Niko in Karl H. Müller (ur.) (2011): Primerjalno družboslovje. Metodološki in vsebinski vidiki. Dokumenti SJM. Ljubljana: FDV.

Vir:

Spletne strani FDV. Dostopno na <http://www.fdv.uni-lj.si>.

**Priloga: Izbor znanstvenoraziskovalnega dela na FDV
*Nacionalni raziskovalni programi 2009–2012:***

- Rado Bohinc, Razvoj, primerjalno pravne raziskave korporacijskih in delovnih razmerij.
- Slavko Splichal, Množični mediji, javna sfera in družbene spremembe.
- Danica Fink Hafner, Politološke raziskave.
- Brina Malnar, Slovensko javno mnenje.
- Andrej Rus/Iglič Hajdeja, Upravljanje omrežij javnega in zasebnega sektorja.
- Anuška Ferligoj, Družboslovna metodologija, statistika in informatika.
- Marjan Svetličič, Možnosti in priložnosti Slovenije in njenih akterjev v procesih globalizacije.
- Drago Kos/Simona Zavrtnik, Prostorska in okoljska sociologija.
- Mirjana Ule, Socialna psihologija in sociologija vsakdanjega življenja.
- Ivan Svetlik/Miroslav Stanojević, Analiza dela, izobraževanja in zaposlovanja.
- Srna Mandič, Kakovost življenja družbenih skupin.
- Mitja Velikonja, Druga tranzicija in produkcija smisla: Kulturološki vidiki lokalnih odgovorov na globalizacijo na osi Balkan-Slovenija-Evropa.
- Ljubica Jelušič/Marjan Malešič, Obramboslovje.
- Vojko Gorjanc, Monika Kalin Golob, Slovenski jezik-bazične, konstruktivne in aplikativne raziskave.

Izbrani temeljni projekti 1999–2012:

- Anuška Ferligoj, Dinamika soavtorskih omrežij slovenskih raziskovalcev.
- Danica Fink Hafner, Odprta metoda koordinacije: analiza njenih javnopolitičnih (policy) in političnih posledic.
- Valentina Hlebec, Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji.
- Breda Luthar, Medijska potrošnja, razred in kulturna stratifikacija.
- Hanno Hardt, Konstrukcija družbene stvarnosti v časopisni fotografiji.
- Anton Grizold, Preoblikovanje obrambnih politik v sodobnem varnostnem okolju.
- Andrej Rus, Aktivno državljanstvo, socialni kapital, demokracija.
- Vasja Vehovar, Informacijsko-komunikacijske tehnologije in preobrazba anketnega raziskovanja v družboslovju.
- Rado Bohinc, pravno ekonomski vidiki korporacijskega upravljanja v javnem in zasebnem sektorju kot orodja za premagovanje gospodarske in razvojne krize.
- Slavko Splichal, Trajnostni razvoj v globalni konvergenci novih medijev in javne sfere.
- Drago Kos, Trajnostni prostorski razvoj Slovenije: od centralnosti do omrežja krajev.
- Niko Toš, Državljanstvo in nacionalna identiteta - Slovenija v primerjalni perspektivi.
- Frane Adam, Socialni kapital in transfer znanja.
- Mitja Velikonja, Božidar Jezernik, Prazniki in oblikovanje nacionalne skupnosti na Slovenskem.

Izbrani aplikativni projekti 1999–2012:

- Ivan Bernik, Irena Klavs, Življenjski slog stališča, zdravje in spolnost.
Tanja Rener, Novi trendi v starševstvu – analiza očetovstva in predlogi za izboljšave družinske politike na tem področju.
Andrej Lukšič, Odpiranje komunikacijskega in odločevalskega procesa s pomočjo IKT v primeru javnih zadev na lokalni ravni.
Drago Zajc, Vloga nacionalnega parlamenta v pogojih članstva države v EU – primer državnega zbora RS.
Ivan Svetlik, Upravljanje poklicnega znanja kot podlaga za izbiro izobraževalne poti s poudarkom na naravoslovno-tehniških poklicih.
Uroš Svete, Damijan Guštin, Manevska struktura Narodne zaščite v organih za notranje zadeve leta 1990.
Vojko Gorjanc, Monika Kalin Golob, Slovenski terminološki portal.

Izbrani ciljni raziskovalni projekti 1999–2012:

- Marjan Brezovšek, Varnostna kultura in ravnanje s tajnimi podatki v MORS in Slovenski vojski.
Marjan Malešič, Sistem nacionalne varnosti v spremenjenem varnostnem okolju.
Vladimir Prebilič, Upravljanje človeških virov v SV: Pogodbena rezerva, družine in konec vojaške službe.
Ljubica Jelušič, Človeški dejavnik v vojaškem sistemu.
Iztok Prezelj, Definicija in zaščita kritične infrastrukture Republike Slovenije.
Bogomir Kovač in Andrej Rus, Zaščita varnostnih interesov Republike Slovenije v luči globalizacije.
Vasja Vehovar, Modeliranje obrambnih segmentov z markovskimi verigami.
Miro Haček, Domovinska in patriotska vzgoja v Republike Slovenije.
Tomo Korošec, Nadgradnja slovenskega vojaškega slovarja: Večjezično vojaški slovar.
Matija Rojec, Kako do večje učinkovitosti razporejanja javnofinančnih sredstev za povečevanje konkurenčnosti gospodarstva: Analiza učinkovitosti državnih pomoči in predlogi za njeno izboljšanje.
Stare Metka, Učinkovitost, konkurenca in ovire v tržnih storitvah.
Vasja Vehovar, Evalvacija stanja ter ukrepi za izboljšanje IKT pismenosti.
Jernej Pikalo, Politološke in zgodovinske vsebine državljske vzgoje.
Franc Mali, Dejavniki prenosa znanja iz akademske raziskovalne sfere v gospodarstvo ter vrednotenje intermediarnih institucij.
Bogomil Ferfila, Upravljalvska sposobnost in koalicijsko povezovanje v slovenskih občinah.
Marjan Svetličič, Implikacije dolgoročnih prognoz razvoja sveta, EU in držav BRIK na slovensko strategijo odnosov z velikimi silami.
Niko Toš, Javnomenjske raziskave o odnosih javnosti do aktualnih razmer in dogajanj v Sloveniji.
Jaroslav Berce, Merjenje razvojno-raziskovalnega potenciala na področju IKT v Sloveniji.
Anton Kramberger, Vpliv slovenskega izobraževalnega sistema na življenjske dosežke ljudi.

- Brina Malnar, Evropska družboslovna raziskava.
- Mirjana Ule, Spremembe življenjskih potekov in družinskih struktur v Sloveniji.
- Lojze Sočan, Simulacije sodobnega in uravnoveženega razvoja.
- Vlado Mihelj, Učinki pouka zgodovinskih tem na oblikovanje slovenske identitete.
- Anuška Ferligoj, Pomen socialnega kapitala za mlade raziskovalce.
- Marjan Hočevar, Vrednote prostora in okolja.
- Slavko Splichal, Konvergenca medijev: lastnosti medijskega prostora na spletu in njegovi učinki.
- Ljubica Jelušič, Slovenska vojska v mirovnih operacijah – družboslovna analiza dejavnikov vpliva na mirovno delovanje Slovenske vojske.
- Aleš Debeljak, Kulturna potrošnja: Javnomenjska raziskava o predstavah, ki jih ima slovenska javnost o kulturi in kulturni ponudbi.
- Janko Prunk, Analiza razvoja slovenskega parlamentarizma od prvih začetkov do ustanovitve Državnega zbora Republike Slovenije.
- Samo Kropivnik, Analiza implementacije bolonjskega procesa v Sloveniji.
- Gregor Tomc, Skupni slovenski kulturni prostor in Evropska unija.
- Simona Kustec Lipicer, Učinkovita državna podpora za športno aktivnost državljanov.

EU projekti (7. okvirni program, 2007–2013)

- Srna Mandič, Demographic change and housing wealth.
- Metka Stare, The contribution of public and private services to European growth and welfare, and the role of public-private innovation networks.
- Matjaž Uršič, Mobilising citizens for vital cities: Ljubljana-Gent-Zagreb-Brno-Porto.
- Petra Roter, Multi-stakeholder partnership in post-conflict reconstruction: The role of the European Union.
- Brina Malnar, The European Social Survey infrastructure preparatory phase.
- Janez Štebe, Preparatory phase project for a major upgrade of the Council of European Social Science Data Archives (CESSDA) research infrastructure.
- Gregor Petrič, Generations and gender programme: A European research infrastructure on the causes and consequences of demographic developments.
- Rastko Močnik, Profane citizenship in Europe – Testing democratic ownership in hybrid situations.
- Mirjana Ule, Governance of educational trajectories in Europe (Access coping and relevance of education for young people in European knowledge societies in comparative perspective).
- Brina Malnar, The European Social Survey – Data for a changing Europe.
- Franc Mali, Ethics in public policy making: The case of human enhancement.
- Vasja Vehovar, Innovative procurement techniques to support the growth of competitiveness for public services in Eastern Europe.
- Drago Kos, (Inter)national socio-technical challenges for implementing geological disposal.
- Janez Štebe, Data without boundaries.
- Iztok Prezelj, Comprehensive European approach to the protection of civil aviation.

Janez Štebe, Support for establishment of national/regional social sciences data archives.

Maša Filipovič-Hrast, Growing inequalities impact.

Danica Fink-Hafner, Building institutional capacity for action on gender dimension in science.

Iztok Prezelj, Innovative integrative tools and platforms to be prepared for radiological emergencies and post-accident response in Europe.

Franc Mali, Synthetic biology - Engaging with new and emerging science and technology in responsible governance of the science and society relationship.

Drago Kos, Energy efficient demo multiresidential high rise building.